

UMUMIY O'RTA TA'LIM MAKTAB O'QITUVCHILARIDA INNOVATSION
FAOLIYATNI BOSHQARISH KO'NIKMALARINI SHAKLLANTIRISH

Raisov Shamsiddin Rashid ugli

Termiz davlat universiteti

Ta'lim muassasalarining boshqaruvi yo`nalishi magistranti

bekovulugbek57@gmail.com

+998901535310

Annotasiya: O'qituvchilarning sinfdagi xatti-harakatlarini samarali boshqarish qobiliyatini oshirish o'qituvchilarni tayyorlash va doimiy professionallikka tizimli yondashuvni talab qiladi. Yangi o'qituvchilar degan taxminni tasdiqlovchi hech qanday dalil yo'q. Tajriba va vaqtni hisobga olgan holda sinfni boshqarish ko'nikmalari, innovatsion texnologiyalardan foydalanish sekinlik bilan "o'zlashtiradi". So'rovlar shuni ko'rsatadiki, tajribali o'qituvchilar bu borada kamroq tashvishlanadilar.

Kalit so'zlar: Kasbiy va shaxsiy hayot, gamifikatsiya, interaktiv mashg'ulot, innovatsion ko'nikmalar

Kirish.

174

Dunyo o'zgargan sari biz o'quvchilarni tarbiyalashda qo'llayotgan usullar ham o'zgarib bormoqda. Hech kimga sir emaski, so'nggi bir necha o'n yilliklarda texnologik o'zgarishlar tez sur'atlar bilan rivojlanmoqda va shu sababli ta'lim texnologiyasi o'zgarmoqda. Texnologiyani sinfga kiritish o'rganish va o'qitish amaliyotiga foyda keltirishi va qo'llab-quvvatlanishi mumkin. Ammo nima uni o'rganish tajribasi uchun shunchalik foydali qiladi? Qanday qilib o'qituvchilar texnologiyani o'zlarining o'quv dasturlariga kiritishlari mumkin? Sinfda texnologiyaning afzalliklari va uni qanday noyob va samarali usullar bilan birlashtirish mumkinligi haqida ushbu maqolada ba'zi kerakli ma'lumotlar keltirib o'tiladi. Nima uchun sinfda texnologiya muhim?

O'zbekiston mustaqillik yillarida iqtisodiy hamda ijtimoiy-madaniy rivojlanishning o'ziga xos yo'liga ega bo'ldi. Bu qoidadagi chuqur o'zgarishlar barcha jabhalarga shiddat bilan kirib bormoqda. O'zbekiston Respublikasi 1-Prezident I .A. Karimov ta'kidlab o'tganidek: «Bu murakkab dunyoning azaliy va abadiy muammolari, shu bilan birga, har bir davrning dolzarb masalalariga har tomonlama asosli ilmiy javoblar topilgan taqdirdagina ma'naviyat olami yangi ma'no-mazmun bilan boyib boradi. Boshqacha aytganda, har bir ilmiy yangilik, yaratilgan kashfiyot - bu yangicha fikr va dunyoqarashga turtki beradi, ma'naviyatning shakllanishida o'ziga xos ta'sir o'tkazadi!». Ta'lim-tarbiya tizimini tubdan isloh qilish, barkamol avlodni shakllantirish ertangi taqdirimizni belgilab beruvchi dolzarb masalalardan biriga aylandi. Respublikamiz Prezidenti Islom Karimov Oliy Majlisning XIV sessiyasida

«yangi darsliklarni, zamonaviy pedagogik va axborot texnologiyalarini o'z vaqtida ishlab chiqish va joriy etishni ta'minlashni nazorat ostiga olish zarur» ligini alohida ta'kidlagan edilar. Shu o'rinda bizga milliy pedagogikamizning jadal sur'atlarda taraqqiy etishi, ta'lim-tarbiya jarayonining rivojlanishida o'zining boy meroslarini qoldirgan qomusiy olimlardan al-Buxoriy, at-Termiziy, Abu Rayhon Beruniy, Az-Zamaxshariy, Alisher Navoiy, Zahiriddin Muhammad Bobur, Ogahiy, Abdulla Avloniy singari ulug' olim-u adiblarning betakror asarlaridan foydalanish imkoniyati yaratildi. Ular ta'limdagi milliy xususiyatlarga alohida e'tibor berishgan. Mustaqillik yillariga qadar ularning pand-o'g'itlari yetarli darajada o'rganilmadi. Tarixdan ma'lumki, bir vaqtlar Sharq pedagogikasi nihoyatda gullab-yashnagan. Olmon olimi Xerler «Sharq Yevropaning muallimidir» deganida ana shu rivojlanish davrlarini ko'zda tutgandir ehtimol. Bobokalonlarimiz yosh avlod tarbiyasi borasida dorilfunun yaratib qoldirganlar. Zardushtiylik dinining muqaddas kitobi sanalmish «Avesto»dan tortib to hozirgi kunda yashab ijod etayotgan pedagogolimler asarlarida nekbin pedagogik mafkura o'z aksini topgani bejiz emas.¹Innovatsion texnologiyalar pedagogik jarayonda o'qituvchi va talaba faoliyatiga yangilik, o'zgartirishlar kiritish bo'lib, uni amalga oshirishda interfaol metodlardan foydalanishni taqozo etadi. Interfaol usullar ta'lim jarayonida qatnashayotgan har bir o'quvchining faolligiga, erkin va mustaqil fikr yuritishga asoslanadi. Bu usullardan foydalanganda bilim olish o'quvchi uchun qiziqarli mashg'ulotga aylanadi. Interfaol usullar qo'llanilganda o'quvchilar o'qituvchilar yordami va hamkorligida mustaqil ishlash ko'nikma va malakalariga ega bo'ladilar. O'quvchilar yangi bilimlarni ilmiy izlanish, tadqiqotchilik, tajriba sinovlar o'tkazish asosida o'zlashtiradilar. Ilm orqali bilim olish tamoyiliga amal qilinadi. Ta'lim jarayoni qatnashchilari kichik guruhlariga bo'lingan holda ishlaydilar. O'quv topshiriqlari alohida bir o'quvchiga emas, balki kichik guruhning barcha a'zolariga beriladi. O'qitish jarayonini tashkil etishning asosiy shakli darsdir. Hozirgi paytda darsning xilma xil noan'anaviy shakllari joriy etilmoqda. Bunday darslar o'quvchining ijodiy qobiliyatini o'stirish, aqliy salohiyatini kuchaytirish, ilmiy dunyoqarashini kengaytirish va har bir yangilikni tez va to'la qabul qila olish ko'nikma va malakalarining shakllanishiga xizmat qiladi. Dars jarayonida innovatsion texnologiyalarni qo'llash o'quvchilarda ilmiy izlanishga qiziqishni uyg'otadi, ijodkorlik va bunyodkorlik qobiliyatini rivojlantiradi. Natijada egallangan bilim, ko'nikma va malakalar amaliy faoliyatda tatbiq etiladi, o'zlashtirish sifati oshadi. Buning uchun o'qituvchi mahoratli bo'lishi va mavzularning mazmuniga qarab

175

¹I. A, Karimov. «Yuksakma'naviyat - yengilmaskuch». - T.: M a'naviyat,

2008, 40, 41-b.

darsni to'g'ri rejalashtirishi, mashg'ulot davomida barcha o'quvchilarni faol va ongli ishlashlariga erishmog'i lozim. Zero, o'qituvchi ta'lim islohotining bosh ijrochisidir. Bunda har bir o'qituvchini qisqa vaqt ichida juda katta miqdordagi axborot to'plamini o'zlashtirish, qayta ishlash va amalda qo'llay olishga o'rgatish muhim ahamiyatga ega. Uni hal qilishda o'qituvchiga o'qitishning an'anaviy usullari bilan birga zamonaviy axborot texnologiyalari, jumladan kompyuterlardan foydalanish yordam beradi.²

Adabiyotlar tahlili.

Birinchiidan, ko'proq jalb qilingan o'quv muhitini ta'minlaydi. Kursni loyihalashda texnologiyani integratsiyalashning muhim afzalliklaridan biri shundaki, u o'quvchilar uchun yanada qiziqarli o'quv muhitini yaratishga yordam beradi. Biz texnologiyaning o'qitish va o'rganish usuliga ta'sirini inkor etishimiz qiyin. Texnologiya o'qituvchilarga mavzularni yanada interaktiv va ijodiy usullarda taqdim etishga yordam beradi.

Texnologiya hamma joyda mavjud, shuning uchun u o'quvchilarning hozirgi ta'lim muhitida rol o'ynashi muhim. Ta'lim berishda texnologiyadan foydalanish talabalarga kelajakdagi martabalarida foydalanadigan umumiy dasturlar bilan ko'proq tanishishlariga yordam beradi. O'qituvchilar o'z o'quvchilarini tayyorlashni maqsad qilishadi va buni amalga oshirishning ajoyib usuli texnologiyadir. Bu ularning hayotida katta rol o'ynashi sababli, talabalar asoslarni tushunishlari kerak.³ Kompyuter va internetdan foydalanish ularning kelajakdagi kasbiy va shaxsiy hayotining ajralmas qismi bo'ladi. O'qituvchi va talaba muvaffaqiyatining eng muhim jihatlaridan biri bu ularning bir-biri bilan qanchalik yaxshi aloqada bo'lishidir. O'qituvchilar har doim nafaqat o'z talabalarini bilan, balki o'z kurslarida hamjamiyat yaratish uchun doimo bir-birlari bilan bog'lanish yo'llarini izlaydilar. Texnologiya o'qituvchilarga o'z talabalarini bilan yangi usulda bog'lanish imkoniyatini beradi. Bu sizga aloqa yo'nalishlarini ochish va Internetdan o'quv materiallarini yangi usulda tushuntirish uchun foydalanish imkonini beradi, bu talabalar uchun juda foydali bo'lishi mumkin. Hozirgi kunda

176

²file:///E:/desctops/ta-lim-tizimida-innovatsion-texnologiyalardan-dars-jarayonida-foydalanish.

³Ibragimova G.N. Interfaol o'qitish metodlari va texnologiyalari talabalarning kreativlik qobiliyatlarini rivojlantirish. I Monografiya. - T.: «Fan va texnologiyalar», 2016. -77-b.

ko'plab talabalar allaqachon Internetdan foydalanishga moyil, shuning uchun sinfda ushbu texnologiyalardan foydalanish orqali o'qituvchi o'quvchilari bilan hamjamiyat qurish imkoniyatlarini oshirishi mumkin.

Qiziqarli o'quv muhiti ko'p hamkorlikni talab qiladi. Texnologiya talabalar o'rtasida munozarani rag'batlantirish va

osonlashtirishning ajoyib usuli hisoblanadi. Ular texnologiya orqali bir-birlari bilan muloqot qilishadi va hamkorlik qilish va birgalikda o'rganishning turli usullarini muhokama qilishadi. Ba'zi talabalar kompyuterlardan foydalanishda juda ham iqtidorli, ya'ni ular kasbning ba'zi hiyla-nayranglarini o'rganishlari va boshqa talabalarga topshiriq va vazifalarni bajarishda yordam berishlari uchun ko'p vaqt yo'qotishmaydi. Bu sinfda hamkorlik muhitini rag'batlantiradi, qolaversa o'z navbatida yanada bog'langan jamoaning shakllanishiga olib keladi. Ko'pgina talabalar texnologiyaga ega bo'lganda yaxshiroq o'rganishadi. Iloji boricha ko'proq talabalarni qamrab olish uchun texnologiya dars mashg'ulotlari qatoriga kiritilishi juda muhimdir.⁴

Metodologiya

Biz texnologiyani muammolarni hal qilish yoki bizga vazifalarni bajarishda yordam berish uchun mo'ljallangan inson tomonidan yaratilgan obyektlar yoki jarayonlar sifatida belgilashimiz mumkin. Aslida, texnologiya muammoni hal qilish yoki hayotimizni osonlashtirish uchun yaratilgan har qanday narsadir. Texnologiya keng atama bo'lsa-da, u ko'pincha texnologiyaning raqamli shakllariga murojaat qilish uchun ishlatiladi. Endi biz texnologiya haqida asosiy tushunchaga egamiz endi sinf texnologiyasining oqibatlarini muhokama qilaylik. Bu o'quv tajribasini oshirish uchun sinfda ishlatiladigan har qanday texnologiyani o'z ichiga oladi. Texnologiya ko'p yillar davomida sinflarda mavjud bo'lib kelgan, ammo sinflarda texnologiyadan foydalanish doimiy ravishda oshib bormoqda. 2020 yilgi tadqiqot shuni ko'rsatdiki, o'qituvchilarning 79 foizi deyarli har bir darsda texnologiyadan foydalanmoqda. Bu 10 yil oldingiga qaraganda uch baravar ko'p. Ta'lim maqsadlarida texnologiyadan

⁴Mochalova N.M. Maktabning metodik ishini tashkil etishning innovatsion yondashuvlari: O'quv qo'llanma. - Ufa, 2002. - 86 bet Slastenin V.A., Podimova L.S. Pedagogika: innovatsion faoliyat. - M., 1997

foydalanish tushunchasi ta'lim texnologiyasi yoki qisqacha Edtech deb ataladi⁵. Edtech sanoati 2021-yilda 106 milliarddan oshdi va 2028-yilga borib qariyb 378 milliardga yetishi kutilmoqda. Biz ushbu maqolaning quyi qismida sinf texnologiyalariga oid ba'zi misollarni ko'rib chiqamiz. Texnologiya muammolarni hal qilish yoki bizga vazifalarni bajarishda yordam berish uchun yaratilganligi sababli, biz undan sinfda foydalanishimiz mantiqiy. Hatto sinfda o'quvchilar tajribasini va samaradorligini oshirish uchun mo'ljallangan maktabga xos texnologiya mavjud va o'ziga xos ta'sir kuchiga ham ega.

Immersiv o'rganish

Sinfidagi texnologiyaning eng katta afzalliklaridan biri bu u bilan birga keladigan immersion elementidir. Qiziqarli hikoyalar va rang-barang vizuallar ko'pincha texnologiya bilan bog'liq bo'lib, bu talabalar uchun qiziqarli va hayratlanarli tajriba yaratadi. Bunday qiziqarli muhitda motivatsiya ortishi mumkin, chunki talabalar o'z darslariga jalb qilinadi va ular chinakam zavqli tajribaga ega bo'lishadi. Sinf texnologiyasining eng qiziqarli turlaridan biri bu virtual haqiqat garnituralaridan foydalanish.

Qiziqarli o'rganish

Texnologiya qiziqarli va qiziqarli o'quv muhitini yaratish imkoniyatiga ega bo'lib, o'quv jarayonini talabalar uchun yanada interaktiv qiladi. O'yinlar yoki o'yinga o'xshash mashg'ulotlar hatto samaradorlik va zavqni oshirish uchun dars rejalariga kiritilishi mumkin. Bu jarayon gamifikatsiya deb ataladi.

Zamonaviy dunyomizda yoshlar o'z qurilmalarida ko'p vaqt sarflashga moyil. Ular texnologiyani allaqachon yoqtirganlari uchun biz sinfda texnologiyani joriy qilish orqali ularning qiziqishlari va tajribasini qondirishimiz mumkin. Ta'lim sektori ko'proq texnologiyaga asoslangan usullarga o'tmoqda va ko'pchilik boshqa sohalar ham shunday qilmoqda yoki qilgan. Ofisga asoslangan ishlar odatda qalam va qog'oz bilan ishlashni talab qilmaydi, shuning uchun nima uchun biz sinfda eski usullarga amal qilishimiz kerak? Talabalarga raqamli texnologiyalardan foydalanishga ko'nikish imkonini berish orqali biz ularni ish muhitida muvaffaqiyatga erishish uchun zarur bo'lgan bilimlar bilan jihozlashimiz mumkin. Texnologiya hozirda shifokor qabulini bron qilish kabi bir qator kundalik vazifalar uchun ham qo'llaniladi.

Shaxsiylashtirilgan ta'lim

Muayyan talabalar uchun darslar va rejalarni shaxsiylashtirish qobiliyati hech qachon mavjud bo'lmagan. Ta'limni boshqarish tizimlari bilan ishlash juda shaxsiylashtirilgan tajribaga imkon beradi. O'qituvchilar o'quvchilarning aynan nima bilan qiynalayotganini yoki qanday yutuqlarga erishayotganini tez va samarali tarzda

⁵Panfilova A.P. Innovatsion pedagogik texnologiyalar: Faol o'rganish: Oliy o'quv yurtlari talabalari uchun darslik / A.P. Panfilov. - M., Akademiya, 2009

ko'rish uchun tizimga kirishlari mumkin. Ushbu tizimlar taraqqiyotni qayd etishi va o'quvchilarning odatlari va baholari haqidagi ma'lumotlarni saqlash uchun raqamli ma'lumotlar bazasi vazifasini bajarishi mumkin. Ushbu tushunchalarga ega bo'lgan holda, o'qituvchilar har bir talabaning ehtiyojlari va istaklari uchun maxsus ishni tayyorlashlari oson. Sinfda texnologiyadan kim foydalanishi mumkin? Shunday qilib, endi biz sinfda texnologiyadan foydalanish qanchalik ajoyib ekanligini bilganimizdan so'ng, raqamli sinf vositalaridan kimlar foyda olishini ko'rib chiqaylik.

Bugungi kunda bolalar texnologiya va internet bilan bog'liq ommaviy axborot vositalari bilan o'ralgan bo'lishi mumkin. Bu yosh avlodlar o'zlari uchun qulay bo'lgan tarzda o'rganishdan ko'p foyda olishadi. Texnologiya har qanday ta'lim darajasida foydali bo'lishi mumkin; boshlang'ich maktab, o'rta maktab va boshqalar. Asosiy tomoni talaba texnologiyadan foydalanar ekan, o'qituvchilar ham bu ko'nikmalarni egallashlari lozim. ⁶

Tadqiqot va natijalar.

Bugungi kunda umumiy o'rta ta'lim maktab o'qituvchilarida innovatsion faoliyatni boshqarish ko'nikmalarini shakllantirish eng dolzarb masalalardan biri hisoblanadi. O'qituvchilar quyidagi holatlarda dars jarayonlarini qiziqarli qilish uchun IT vositalaridan foydalanish imkoniyatiga egalar. Xususan, turli xil innovatsion jarayonlarning hayotiy davrlarini o'rgangan pedagogik innovatsiyalar sohasi mutaxassisi V.I. Zagvyazinskiy ta'kidlashicha yangilikni rivojlantirish natijasida ijobiy natijalarga erishgan holda, o'qituvchilar uni asossiz ravishda uni universallashtirishga, uni pedagogik amaliyotning barcha sohalariga tatbiq etishga intilayotganliklarini ta'kidlaydilar. Ko'pincha muvaffaqiyatsizlik bilan tugaydi va umidsizlikka olib keladi, yangilikka soviydi. Boshqa bir tuzilmani (hozir aytilganiga juda yaqin) aniqlash mumkin. Bu moddiy ishlab chiqarish sohasidagi innovatsiyalar nazariyasidan olingan innovatsiya genezisining tuzilishi. Ammo o'quvchi yetarlicha rivojlangan tasavvurga ega bo'lsa, maktabdagi innovatsion jarayonlarga o'tish juda qulay: g'oyaning paydo bo'lishi - rivojlanishi - dizayn (qog'ozda nima bor) - ishlab chiqarish (ya'ni amaliy ishda o'zlashtirish) - boshqa odamlar tomonidan foydalanish.

179

❖	Power Points va o'yinlar
❖	Internetda uy vazifalari

⁶Panfilova A.P. Innovatsion pedagogik texnologiyalar: Faol o'rganish: Oliy o'quv yurtlari talabalari uchun darslik / A.P. Panfilov. - M., Akademiya, 2009 y.

❖	Onlayn baholash tizimlari
❖	Sinf uchun planshetlar
❖	Dala sayohatlarini virtual ko'rish
❖	Mini-darslar uchun videolardan foydalanish
❖	Taqdimotlarga multimedia elementlarini qo'shish
❖	Onlayn dars kalendarini ulashish

Xulosa.

Ushbu tadqiqot natijasi shuni ko'rsatdiki, bugungi globallashtirish asrida har bir pedagog xodimning innovatsion ko'nikmalarni egallashi va qo'llay olishi nafaqat uning ish faoliyatidagi yutuqlariga balki o'zi ta'lim berayotgan o'quvchilarning natijalarga erishishiga sabab bo'la oladi. Zero umumiy o'rta ta'lim maktablari yoshlarning kelgusidagi ish jarayonlariga ta'sir o'tkazadi.

Foydanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. I. A, Karimov. «Yuksak ma'naviyat - yengilmas kuch». - T.: M a'naviyat, 2008, 40, 41-b.
2. <file:///E:/desctops/ta-lim-tizimida-innovatsion-texnologiyalardan-dars-jarayonida-foydalanish>.
3. Ibragimova G.N. Interfaol o'qitish metodlari va texnologiyalari talabalarning kreativlik qobiliyatlarini rivojlantirish. I Monografiya. - T.: «Fan va texnologiyalar», 2016. -77-b.
4. Mochalova N.M. Maktabning metodik ishini tashkil etishning innovatsion yondashuvlari: O'quv qo'llanma. - Ufa, 2002. - 86 bet Slastenin V.A., Podimova L.S. Pedagogika: innovatsion faoliyat. - M., 1997
5. Panfilova A.P. Innovatsion pedagogik texnologiyalar: Faol o'rganish: Oliy o'quv yurtlari talabalari uchun darslik / A.P. Panfilov. - M., Akademiya, 2009
6. Panfilova A.P. Innovatsion pedagogik texnologiyalar: Faol o'rganish: Oliy o'quv yurtlari talabalari uchun darslik / A.P. Panfilov. - M., Akademiya, 2009 y.